

VEST SJÆLLAND

TURISTFORENINGEN FOR DANMARK

AARBOG 1931

UDGIVET UNDER REDAKTION AF
A. NORDAHL-PETERSEN

1931

LIDT OM FOLKEDRAGTERNE I HOLBÆK AMT

af J. S. MøLLER.

BEFOLKKNINGEN i Holbæk Amt, et Amt, der fra Naturens Haand er saa uhyre arvekslende og har saa uregelmæssig Form, tunget ud i lange Næs, har i adskillige Retninger været en mere trofast Værner om gammel Folkkultur end mange andre af Landets Amter. Dette gælder ikke mindst Folkedragterne, der paa Rosnæs (Refsnæs) har holdt sig endog et godt Stykke ind i indleverende Aarhundrede og i Amtets andre Egne først svandt i sidste Halvdel af forrige Aarhundrede. Her, som andre Steder i Landet, er det dog Kvinderne, der har været de mest konservervative i saa Henseende; ogsaa paa Rosnæs ophørte Manden at bære Folkedragt i forrige Aarhundrede.

Mandsdragterne har i det hele og store været ens i hele Amtet og har ikke i væsentlig Grad været anderledes end andre Steder paa Sjælland, og de har gennemløbet den samme Udvikling omtrent til samme Tid; thi Udvikling har der været, og Mændene har været større Slaver af Moderne end Kvinderne. Der gælder den almindelige Regel for Folkedragter overhovedet, at de har skiftet med visse Købstadsmoders Indtængen i Landet, selvom Ændringerne har taget sin Tid, kortere og kortere eftersom vi nærmer os den nyeste Tid. Træghed har dog omtrent til vore Dage været karakteristisk for Bønderbefolkningens Dragtsikke. Nu er dette jo anderledes. Men Bønderbefolkningen viste i ældre Tid ogsaa en absolut Umødtagelighed for Smitte af Modedragternes ofte smagløse, vilde og unaturlige Former; den lod man i sin Tid

Fig. 2. Frødnagt af Gromøist fra Rosnæs.
(Kulturnborg og Omegns Museum. Efter J. S. Møller: Folkedragter).

30 dt:

gladde

Folk

haant om ude paa Bondelandet. I det hele taget indtog Befolkningen der altid en selvstændig Stilling til og Holdning overfor de ny Modestrømninger. Selvstændigheden viste sig deri, at man kun opog de kønneste Moder, og at man, om trent til Folkedragternes Slutningstid, haardnakket holdt fast ved de solide, hjemmевævede, uldne Stoffer med disses stærke, glade, livlige Farver, som Bonden sikkert har yndet siden Middalderens og Renæssancens Dage. Selvstændigheden viste sig ogsaa deri, at man ingenlunde kastede Vrag paa alle de gamle Stykker paa en Gang. Dragterne udgjorde i gamle Dage tilmed en væsentlig Del af Bondens „Formue“, som man ikke saadan kastede bort, de var ogsaa meget holdbare, men man bibeholdt et og andet Klædningsstykke fra ældre Moder og tilpassede dem til de ny, saaledes at man dog fik en køn og harmonisk Dragt ud af hele Sammensætningen. Det sidste gælder nok særlig Kvinderne, hvis Dragter ændrede sig langt mindre og mere umærkeligt end Mændenes, ofte kun synlig i visse Enkeltheder, saaledes navnlig i Ærmernes og Kjolelivets Smit.

Selvom Kvinderne, der selvfølgelig bestemte, hvorledes Tøjet skulde væves, Vævningen fandt altid Sted ude i Smaahjem paa Landet, og hvorledes Farverne i dette skulde være, maatte tage Hensyn til det praktiske som til det økonomisk overkommelige og var stærkt bundne af Traditionen, saa har de dog steds vist en mærkelig Sikkerhed og Smag i Farvesammensætning og i Farvesammenstilling, og til Kvindedragterne var der altid en Del, der maatte købes i Købstaden eller hos de omvandrende Bissekræmmere: Baand, Kniplinger og meget andet.

Alle Museer i Amtet har en Samling af Folkedragter fra Museets Omegn. Langt den største Samling findes i Kalundborg og Omegns Museum, hvis største Pryd de er, men ogsaa i Museerne i Holbæk, Stenstrup og Nykøbing samt i Museet i Tranebjærg paa Samsø findes gode Samlinger. Samsødragterne, der i visse Henseender frembyder særlige Enkeltheder, er ikke taget med ind i denne Skildring, da jeg ikke har haft Lejlighed til at foretage nogen indgaaende Undersøgelse af dem. Jeg maa derfor for disses Vedkommende henvisse til Samlingen i det udmærkede Museum i Tranebjærg.

Landsdrakterne

er overhovedet sparsommere repræsenteret i Museerne end Kvindedragterne, fordi de ophørte før. Den herfra ældste kendte Form bestaar af en lang, uforet „Trojje“ af kipret, ensfarvet Vadmel, der naaede under Knæene; den har ingen Krave, har store Knaphuller, udsyet med groft Garn, en Række forsølvede Knapper af Halvkugleform, Sidelommer med store Klapper og med 5 Knapper, hvoraf dog kun den midterste kan knappes, samt Knapper ved Ærmerne, der er af samme Tøj som Trojjen iøvrigt. En Trojje i Kalundborg har en meget smuk, rød Farve (Fig. 3) med grønne Knaphulslusning, en anden er hvid med sorte Knaphulslusning. Derunder bares en noget kortere, foret „Bul“ eller „Brystdug“, der er ærmeløs men har Lommer med Klapper og ingen Krave. Tøjet er af storstribet Hvergarn i livlige Farver. Knapperne, i to Rækker, er fladere og naar ikke helt ned. Hertil bares til Stads Knæbukser af Hjorteskind, til daglig Brug af hvidt Vadmel, med Sølvknapper forneden, hvide Strømper og til Stads Sko med Spænder af Sølv eller Nysølv, til Hverdags Trætræsko. Paa Hovedet bar han til Stads en høj Hat, til Hverdags en strikket blaa eller rød Tablue. Under Brystdugen bares en hvid „Nattrøjje“ af Vadmel eller Skind eller en strikket Trojje med lange Ærmer. Til daglig Brug bares Langtrøjen ikke. Haaret var langt, faldt ned over Skuldrene, Ansigtet var altid glat barberet.

Lidt yngre end denne er en Dragt, der kun skiller sig fra den ved Langtrøjens Form, der er noget kortere og af stør-

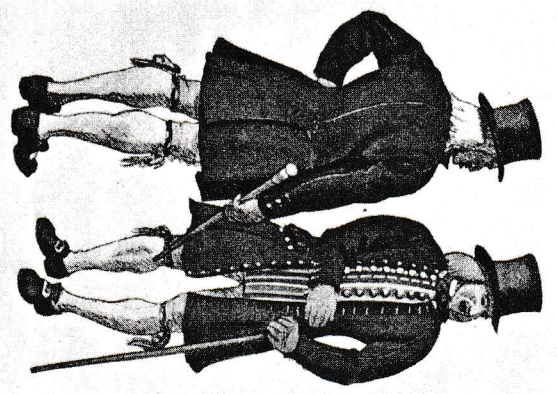

Fig. 3. Redragt: Ellids, Rødt Sagn. (Kalundb. Museum. Bøger. J. S. Møller: Folkedragten).

Langtrøje!
Lau endnu
Lange Kjøf

stribet Toj med røde, mønsterstrikkede Ærmer, ligesom den ikke har Lommer.

Denne Dragt, der her i Amtet gaar tilbage til ca. 1750 i det mindste, er i alt væsentligt et Lævn fra Købstadmoden fra Begyndelsen af det 18. Aarh. Tophuen er dog et Lævn fra Middelalderens Dragt. Langtrøjen selv er Modens „Vest“ fra ca. Aar 1700. Brystdugen er den omdannede middelalderlige korte Kofte, ligesom Undertrøjen gaar tilbage til samme Tid. De hvide Strømper og Skoene med Spender stammer fra Moden i det 18. Aarh. Til Dragten hørte egentlig ogsaa en „Kjole“ (ikke Kjøle), der var endnu længere end Trøjen, var af blaat, brunt, graat eller sort Vadmel. Den havde ikke blanke Knapper, og Ærmerne havde store Opslag. Den bruges sikkert kun ved store Højtideligheder, og den var et Lævn fra Overkjørtelen (juste au corps) fra Fredr. III's Tid (1660). Kjølen knappedes ikke, paa Trøjen knappedes højst kun den øverste Knap; Bonden skulde dog ikke have noget af at skjule den store Formue, han bar til Synet!

Den yngre Mandsdragt, *Stumpetrojemoden*, begyndte saa smaat at vise sig Aar 1800, men den fortrængte dog først helt den anden fra Aar 1820. Den adskiller sig fra den anden ved Trøjen og Vesten, Brystdugen er fra nu af et tilbagelagt Stadium. *Trøjen* naaede kun til Livet, ligesom Vesten, de var da meget korte. Trøjen har nu faaet en ret stor Krave, opstaende eller nedfaldende, og Snittet er overhovedet anderledes end Langtrøjen. Den har to Rækker blanke Knapper og Lommer med smalle Klapper uden Knapper. Stoffet var af smalstribet Hvergarn i flere Farver; af Drejl eller af mørkelblaat Vadmel. Paa Rosnæs holdt man trofast længere fast ved de stærke Farver end i Amtets andre Egne. (Fig. 1). *Vesten* var ærmeløs, havde Krave og Lommer som Trøjen og to Rækker flade Metallknapper, der nu ofte er af uædelt Metal. Stoffet er af smalstribet Hvergarn, hvis Striber i de ældste gik paa langs, i de yngre paa tværs, og Stoffet ens bagpaa som forpaa. Herunder kunde bæres en *Undertrøje* af smalstribet eller ternet Hvergarn med Ærmer og med en Række tarvelige, smaa Knapper (de skulde ikke ses), og den havde ingen Krave. Ofte bares Vest og Undertrøje alene. Stumptrøjen hørte til Festrdragten. *Bukses* og Strømper var

som før, og ligesom før bandtes under Kneene røde, hjemmewevede *Strømpeband*; en stor Sløffe anbragtes udadtil. Men i Dragtens seneste Tid trængte lange, mørkelblaa Vadmelbukser ind. Paa Hovedet bar den selvejende Bonde fremdeles til Stads den høje Hat, andre bar en Kasket eller en Kabuds, og Tophuen kunde endnu ses. *Skjortekværen*, der ligesom Ærmelemningerne var fint udsyret, var her ikke nær saa stor som i Eks. i Hedeboegnen; den kunde dog ses paa den ældre Mode, ikke paa den yngre som Regel. Om Halsen bares i begge Dragter et *Halstørklæde*, der gerne var broget, rødt. Skjorten kom dog først i Brug i Slutningen af det 18. Aarh., og som Natdragt først et godt Stykke ind i det 19. Aarh.; tidligere laa Bonden altid nøgen i sin Seng — ligesom andre i endnu ældre Tid.

Denne Mode er et Lævn fra de franske Revolutionsmoder fra Slutningen af det 18. og Begyndelsen af det 19. Aarh., dog ingenlunde slavisk efterlignet. Bonden optog saaledes ikke det tarvelige For i Vestens Ryg, hvilket denne Mode indførte; han var ogsaa sen til at optage Modens lange Benklæder, og han holdt fremdeles fast ved Skægloshed, som han havde holdt fast ved siden Middelalderens Dage, ligesom han først slap det lange Haar et godt Stykke ind i det 19. Aarh.

Denne Mode afløstes omkring Midten af forrige Aarh. (fra 1840) af *Skødefrakkemoden*. En ret lang Skødefrakke af endnu brugeligt Smit (som i vor „Diplomatfrakke“), af blaat Vadmel og med lange Bukses af samme Stof udgjorde nu Dragten sammen med en Vest, hvis Stof endnu en Tid laavedes af det gamle, smalstribede Hvergarn i ret livlige Farver; Striberne gik nu paa tværs eller lidt skraat. Men de blanke Knappers Tid var nu forbi, og Vesten fik nu endelig Rygsstykket lavet af tarveligere Stof, af Tvislerred. Dette var en hel Revolution, og den ny Mode gav da ogsaa Anledning til mange Spotteglosser som: „Han har Guds Velsignelse forpaa, men Gud bedre det bagpaa!“ Med denne Mode, der opløges ret kort efter at Frakkemoden i Købstæderne begyndte (efter 1825), ophørte Bonden i Grunden at bære nogen særpåregt Dragt. Han klippede sit Haar og lod ofte sit Skæg staa, i hvert Fald tildels, hvilket i Begyndelsen ogsaa gav Anledning til spottende Bemærkninger.

Kvindedragterne har her i Amtet ikke paa samme Maade som Mandstragterne optaget flere forskellige Moderevinger. den ene efter den anden, i Tidens Løb, thi, som alt anført. Fændringerne, de undergaar i Tidens Løb, var langt mindre udprægede, viser sig langt mere i Enkeltheder, ofte kun i smaa Enkeltheder, der vel dragthistorisk har stor Interesse, men vilde kræve for megen Plads, om der her skulde gøres Rede for dem alle. Kvindens større Konservatisme viser sig ogsaa deri, at hun vedblev at holde paa sin gamle, kære,

Fig. 4. Røsnes Hæue. En Siden og bagfra. (Katalomb. og Omegns Museum. Af J. S. Mellor: Følskedragter).

hjemmegjorte Dragt endnu adskillige Aartier, efter at Manden havde aflagt sin og kastet sig i Modens Arme. Det sidste Klædningsstykke, hun lagde bort, var Huen, og dette skete ofte først ved hendes Død. Her i Amtet er det atter Røsneskvinderne, der længst holdt fast ved „Nationaldragten“; da deres Dragt var anderledes end i Amtets øvrige Egne, skal den beskrives for sig.

„Røsnesdragten“, som den sædvanligvis betegnedes, bestod af Hue, Kjoleliv („Bul“), foldet Skørt, Underliv, Skulder-tørklæde, Forklæde, 2—3 Underskorter, Særk, Strømper og Fodtøj. *Huen* (Fig. 4) var meget stor, skjulte helt Haaret, der laa løst i Huen. Den var foret og meget varm, og dog toges den aldrig af, hverken om Natten eller i den varmeste Sommertid, undtagen naar Haaret skulde plejes eller Hue skiftes. Til daglig Brug var der bundet et svært Tørklæde

stramt omkring den paa særegen Maade, dækkende hele Huen undtagen Nakkepartiet. (Fig. 5). Til Fest var den finere, uden Tørklæde men forsynet med lange Silkebaand omkring Nakkedelen og med lange Hage- og Nakkesløjfer. (Fig. 2). Den ærmeløse *Trojers* („Bul“) Halsudskæring var firkantet, lille, var altid kantet med grønne Baand — ligesom omkring Ærmegabene. Stoffet var i de ældre og i Dagligdragten af Uld, i de yngre, navnlig i Stadsdragterne, af Halvsilke. *Underlivet*, der var af Lærred, havde kunstfærdigt strikkede Ærmer. Deres Farve var mørkegrøn, og de naaede lidt ned for Albuerne. *Nederdelen* var skarpt foldet, som Moden var for et Par Aar siden, paa den gifte Kvindes fineste Dragt og paa den hvide Vadmelkløkke var Læggen dog lagt i „Wienerlæg“ (Fig. 7). Stoffet var i Hverdagsdragterne (hun havde to forskellige) af mørkeblaat Hvergarn med brede, indvævede Borter forneden i mange Farver, hvori grønt og rødt var de mest fremtrædende (Fig. 5). I to af Stadsdragterne var Stoffet „reistvævet“, en ejendommelig Vævning, for Danmark særegen for Røsnes, i Væveteknik som den skaanske „Munkafälte“; Hovedfarven i den ene var grøn („grønneist“) (Fig. 2), i den anden rød („rødreist“). En tredje Festdragsstof var af ensfarvet mørkeblaat Hvergarn med tre grønne, ret brede Baand påsyet forneden, som de to andre Festdragter ogsaa havde. En fjerde Festdragt var den sorte „Køndragt“ af sort Vadmel, hvortil horte en Hue af

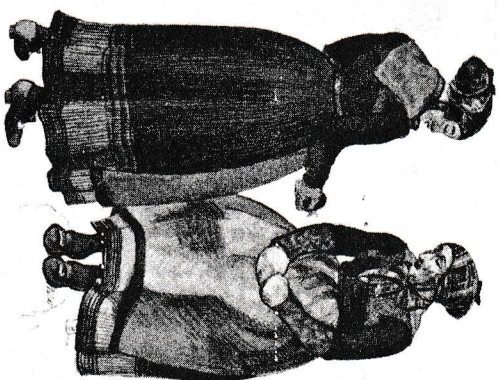
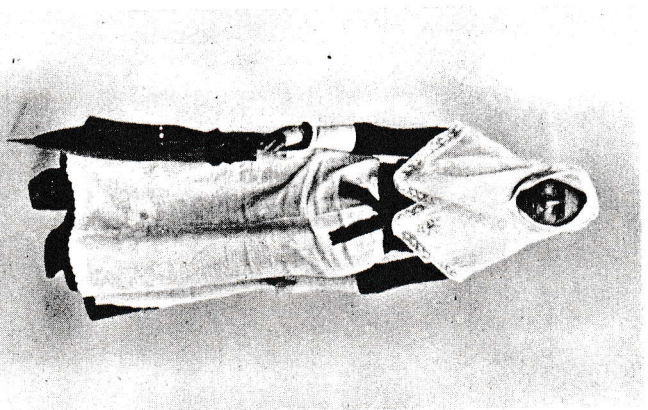

Fig. 5. Hverdagsdragt med hængslen Bort fra Røsnes. Påklædt til Bøge i Kjøbenhavn. (Katalomb. Museum. Efter J. S. Mellor: Følskedragter).

112

S. HENRIKSON FOT.
Fig. 6. Ung Pige paa Vej til Kirken i Altergangsdragt.
(Kulhøndb. Museom. Af J. S. Møller i Folkedragten).

sort, blomstret Silke med sorte Silkebaand samt sort Kjoleliv med Ærmer af samme Stoff, sammensyret med Neddelen, uden de grønne Kantningsbaand. Paa Festdagernes Ærmer var anbragt et bredt Silkebaand. Hertil hørte endvidere hvide Underærmer, der kundes, og hvide, fint mønstrestrikkede Halvhandsker (Fig. 2).

Til daglig Brug bares Træ-Træsko med kort Overdel og brede, blanke Blikkrammer, til Stads Sko med Spænder af Sølv eller Ny-sølv. Omkring Hals og Overkrop havde hun et trekantet Tørklæde, der til Stadsdragterne var af broget Halvsilke eller Silke, til den sorte Konedragt dog af fint Lærred med Knipingskant eller med Udsyning. Hertil bares et stort Forklæde af Hvergarn eller Købestof, Konedragtens og Altergangsdragtens var dog af hvidt, fint Tøj, ofte smukt udsyret. Til Altergangsdragen (Fig. 6) hørte endvidere hvid Hue med sorte Silkebaand samt det hvide Skuldertørklæde, sidstnævnte tildels skjult af et broget dirø, der dog toges af i Kirken, ligesom hun paa Vejen til Kirken bar et stort, hvidt, fint Klæde over Hovedet.

UnderKjole og Underskørter bares en *hvid Vadmelshlokke*, der, ligesom den sorte Dragt, havde Liv og Nederdel sammensyede. Om Sommeren, i Høstens Tid, var den Enestragt — med en „Solhat“ eller en „Helgølander“ over Huen (Fig. 7). En velmeriteret Røsnæskvinde havde da 8 forskellige Dragter, der hver havde sin bestemte *Anvendelse*. Hverdagsdrag-

terne benyttedes ogsaa paa almindelige Søndage, til Kirkebrug — dog i Forbindelse med Stads-hue — og ved almindelige Gilder o. l. Men unge Piger brugte dem ogsaa ved Altergang. Og endelig brugtes de ved Bryllup (med Stads-hue), saaledes at denne, Dragten med den „saksgrønne“ Bort (Fig. 5) brugtes 4. Bryllupsdag, den anden, hvori Bortens grønne Farve var mørkere, 5. Bryllupsdag. Grønreistdragen anvendes *kun* første Dag i Bryllupsfesten samt under Kirkesøget i Paasken. Rødreistdragen anvendes kun anden Bryllupsdag samt i Pinsen i Kirken, og den blaa Dragt med de grønne Baand anvendtes kun 3. Bryllupsdag samt i Julen, dels under Kirkebesøg, dels ved Julegilder. Paa Røsnæs holdtes Bryllupet altid i 5 Dage i ældre Tid. Det er interessant at lægge Mærke til disse Dragters Anvendelse under Aarsfesterne; den grønne brugtes da som Foraarsdragt, naar Markerne grønnedes, den røde i den straalende Højsommer og den blaa i den mørke Vinter. Lignende Skik kendes ogsaa andetsteds fra heri Landet, men ikke i saa udpræget Form.

Den sorte *Konedragt* var i Grunden den fornemste af dem alle; den anvendes første Gang ved Ejerindens Bryllup, men da havde hun paa Hovedet „*Flettetøj*“, det vil sige, at Haaret da for første og eneste Gang i hendes Liv var flettet, og herpaa anbragtes talrige brogede, flagrende Silkebaand paa kunstfærdig Maade, og i Nakken anbragtes en „*Bridenakke*“, en stor, rund Papskive med Perler, Guldknippinger o. l. Huen

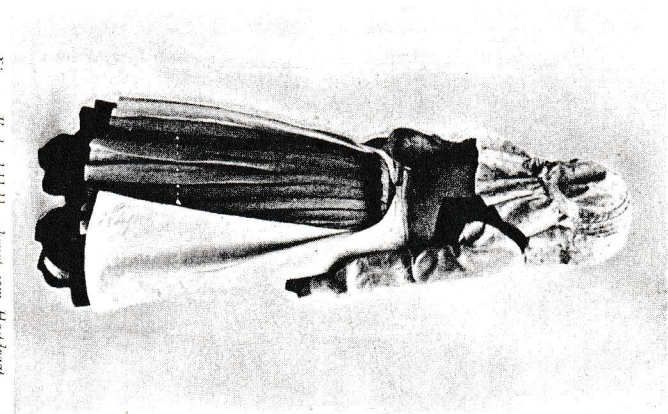

Fig. 7. Vadmelshlokken brugt som Høstdragt.
(Kulhøndb. og Ouegn. Mus. Af J. S. Møller i Folkedragten).

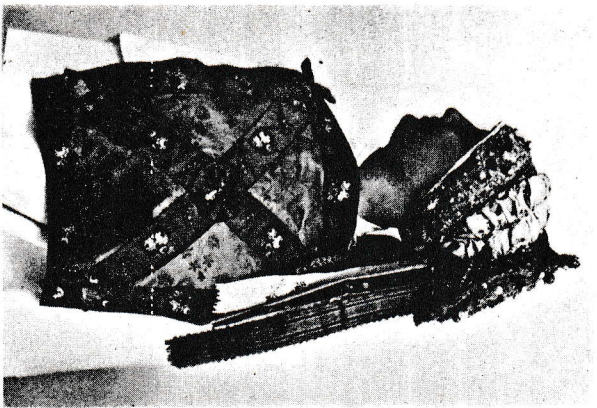

Fig. 8. Brudens Plejtaal og Brudsmækket.
(Kalmtholm-Museum, Af J. S. Møller: Fejder og Højtidene).

sorte Hue paa (sammen med det hvide Skuldertørklæde og det hvide Forklæde). Den havde været Vidne til den betydningfuldste Begivenhed i hendes Liv, den skulde ogsaa følge hende i Døden, i Graven. Der kan ogsaa være en dyb Symbolik i de gamle Dragtskikke!

Røsnædragten har et langt ældre Præg end Amtets andre Folkedragter; i det hele og store som i de talrige Enkeltheder har den sine Forbilleder i den tidlige Renaissancemode fra ca. 1550; saalænge, i op mod 400 Aar, har Røsnæskvindernes da trofast bevaret deres ejendommelige Dragt, og enkelte Beklædningsgenstande gaar endog tilbage til Middelaldermoder, hvilket saaledes gælder den sorte Konedragt — og Kllokken samt Særkens ejendommelige *Form*, ikke Særken selv, der er langt yngre. Disse to Dragter kan da fortælle os, hvorledes Kvinderne paa Landet omtrent gik klædt i den Tid. Ogsaa det uftlethed Haar var Middelalderstrik, thi fra og med Reformationen krævede Moden, at de *giffte* Kvinders Haar skulde være flettet.

var da ikke paa. Og paa Brystet anbragtes en stor „*Brudsmække*“ af Silke med korslagte Baand (paa Kryds) (Fig. 8). Naar hun efter Maahdet var „dansen fra Borde“, fik hun Pynten taget af og den sorte Hue sat paa, det egentlige Tegn paa hendes nye Værdighed som gift Kone. Senere i Livet anvendte hun den sorte Dragt kun ved Altergang, samt ved Barneføds og Begravelser i den nærmeste Familie. Og naar hun endelig klædtes som Lig, fik hun for sidste Gang sin

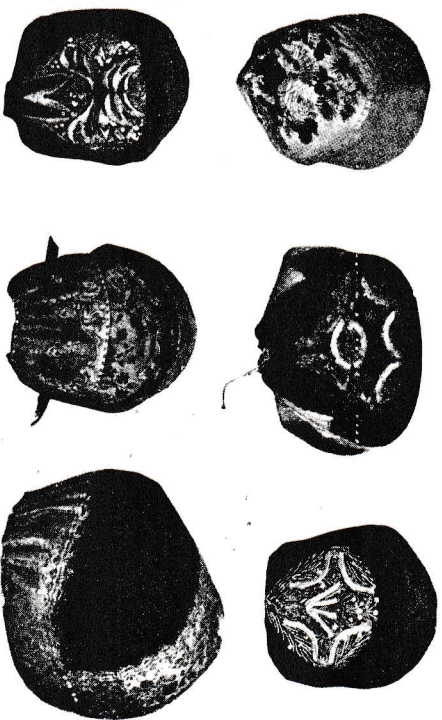

Fig. 9. Forskellige Haar fra Egnen udenfor Røsnæs.
Næsten til højre en Brudlue.
(Kalmtholm og Omegns Museum. Af J. S. Møller: Folkedragter). S. HENNINGSON FOT.

Dragten undergik vel i Tidens Løb enkelte *Ændringer*. Herpaa skal jeg dog ikke komme ind.

Kvindedragterne udenfor Røsnæs har i alt væsentligt været ens hele Amtet over, som de i det væsentligste har været som Dragterne i det øvrige Sjælland, de holdt landske Amagers undertagne, ens saavel i Smit som i Stoffer

Huen frembyder et helt andet Udseende end Huerne paa Røsnæs. Formen som Smitet er anderledes, og saahar de alle et fint udstyret Nakkeparti af cirkelrund eller ægformet Form. Paa de fine site Huer var Nakken udsyret med Guldraad i smukke Mønstre (Fig. 9). Brudhuen var ofte

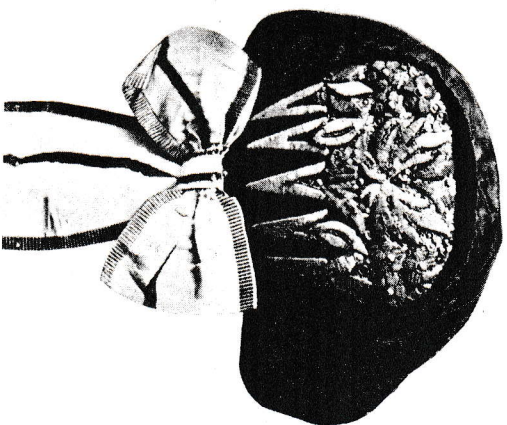

Fig. 10. Komedantens Hue i Høllæk Museum.
(Af J. S. Møller: Folkedragter).

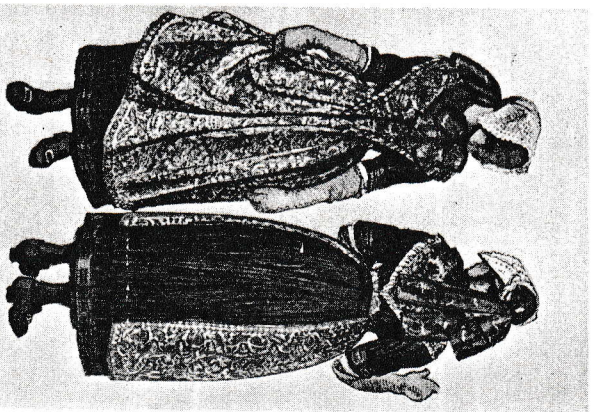

Fig. 11. Søndag for en ung Pige. *Jærnen, L. Fuglestad. Sagen, Aris Herrel. (Kalamansk Museum. Ejer J. S. Møller: Folkebyggen).*

af sort Fløjl, kantet med meget brede Guldgalloner, og kunde koste 40 Rigsdaler, en stor Sum i de Tider. Det er navnlig paa Huenaakkens Form og Udstyr, at man kan kende de forskellige sjællandske Egenes Dragter fra hinanden; en Hue i Holbæk Museum ligner ret meget Hedebohuernes fine, guldbroderede Nakker, dog ikke helt (Fig. 10). Enhver Kvinde havde mange Huer til Brug ved forskellige Lejligheder — til daglig Brug som til Fest; i Kalandborg Museum findes ikke færre end 10 Huer

fra samme Gaardmandskone, alle forskellige. Over Huenaakkens i ældre Tid en „*Liv*“, der ragede frem over Panden, men bagtil laa ind under Huena. I yngre Tid brugtes et „*Korsklæde*“, der bagtil laa over Huena; det var stivet og krummede opad ved Ørerne. De finere er af Tønderkniplinger, simple af fint Lærred eller Bobinet. Til Huena hørte endvidere store Silkesøjfer, dels under Hagen, dels i Nakken. (Fig. 11).

I den ældre Mode var Liv og Nederdel ikke sammenhængende. Livet, *Bullen*, var af stribet Hvergarn, Vadmel eller Uddamask, Farven ofte rød eller grøn. Hertil hørte en meget kunstfærdigt strikket *Undertrøje* med strikkede *Ærmer*. Trøjen var ofte rød, kunde ogsaa være grøn, og til rød Bul hørte vist en grøn Trøje, til grøn Bul en rød. De strikkede *Ærmer* kunde dog ogsaa syes fast til Bullen, saa den blev en Trøje. Man har dog ogsaa brugt Trøjer med *Ærmer* af samme Stof, af Drejli, trykket Kattun eller Kalamank. *Neder-*

delen var oftest af grønt eller rødt Vadmel, kunde have et Kantingsbaand forned. Forklæde hørte selvfølgelig til.

I de yngre *Dragter*, som er dem, der bedst kendes (af den ældre Mode findes ingen hel Dragt i Amtets Museer), var Trøje og Nederdel syede sammen, og *Ærmerne* var altid af samme Stof som den øvrige Kjole, ens i Overdel som Underdel. Stoffet var nu rent overvejende af Hvergarn, gerne stribet, i hvert Fald i de ældste, og i livlige Farver, og i de ældste var Nederdelen skarpt foldet og var pyntet forned med Silkebaand (Fig. 11). De kunde dog ogsaa være af ternet Hvergarn (Fig. 12) eller af ensfarvet Hvergarn, rødt eller grønt, hvorpaa der kunde være trykket Blomster i sort Farve (Fig. 13). Nederdelen havde en betydelig Vidde. Til Dragten hørte endvidere et stort *Skulderørklæde*, hvis bageste Snip naaede til Bæltet, medens de forreste Snipper i den ældre Mode stoppedes ned under Kjolelivet, men i de yngre faldt lige ned; det holdtes under Halsen sammen med et Sølvspejle. Det varierer meget i Stof og Farve, kunde være af fint vævet uldent Stof, med paatrykte Blomster eller Ornamenter, af købte Tørklæder med blomstret Bort (Fig. 11), eller af Silke eller Halvsilke, der bagtil over Snippet kunde udsyres fint med broget Silke (Fig. 13). Paa Underarmene bares til Stads Halv- eller *Helhåndsker* af Skind eller Lærred. Store, løse *Lommer* til Lommeørklædet, Lugtedaasen o. a. kunde bindes omkring Bæltet. Ogsaa *For-*

Fig. 12. Yngre Kvindedragt af ternet Hvergarn. (Senseng Museum. Af J. S. Møller: Folkebyggen).

der var oftest af grønt eller rødt Vadmel, kunde have et Kantingsbaand forned. Forklæde hørte selvfølgelig til.

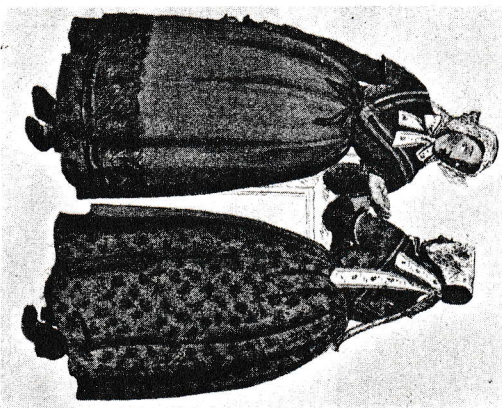

Fig. 13. Festdragt for en gift Kvinde. Barmhj. Maribys Sogn, Aris Herred. (Aaholmboog Museum. Af J. S. Møller: Folkedragten).

Tid, at dette Klædningsstykke er trængt ind hos Kvinder paa Landet,

Den gifte Kvinde havde ogsaa her som Brudedragt en sort Vadmelskjole, ogsaa hendes Haar var „flettet“ den Dag med et Udstyr omtrent som paa Rønæs. Ogsaa hun fik sin Konehue paa efter Gildesbordet. Man havde naturligvis baade Stadsdragter og Hverdagsdragter, men der er intet oplyst om noget særligt Dragtceremoniel i Lighed med Skikkene paa Rønæs. Der var her heller ikke den Forskel paa gifte og ugifte Kvinders Dragter som paa Rønæs. Skelnemærket bestod egentlig kun i Huens og i Huebaandens Farve. Ved Altergang brugtes altid fine, hvide, meget smukt udsyede Forklæder og Skuldertørklæder, og Konerne skulde da vist tillige have den sorte Kjole paa. Ogsaa til Konfirmation kunde bruges de hvide Forklæder og Skuldertørklæder (Fig. 14).

Som *Overtøj* brugte Kvinderne paa Rønæs kun meget

blødt kunde være at meget forskellig Farve og Stof. Her som paa Rønæs var *Strømpernes* Farve altid sort. Det hed sig, at „det er en daarlig Pige, der har Huller i sine Strømper Mandag Morgen, men det er ogsaa en daarlig Pige, der ikke har Huller i sine Strømper Lørdag Aften“. En *Særk* nævnes allerede i Dødsboregistreringer fra 1775, men flere har selv saa sent som i 1839. *Underbenklæder* bruges aldrig, hverken her eller paa Rønæs, det er først i den nyeste

lidt, i daarligt Vejr nøjedes de gerne med at slaa Nederdelen op over Hovedet. Udenfor Rønæs brugte man i ældre Tid korte *Kaaber*, uden Ærmer, der kunde være af trykket, blomstret Kattun med en Sølvhægte i Halslinningen, der var pelsbræmmet. Et Stykke *Overtøj*, der var almindeligt, var et stort, uldent, hjemmævvet *Sjæl*, der ofte var udsyet med broget Uldgarn, navnlig over Snip-peme; paa Sjælets ene Side kunde der til Udsyning bruges mørke Farver — og med den Side udad brugtes det da, naar man bar Sorg, til Begravelser o. l.; paa den anden Side brugtes derimod lyse og livlige Farver i rødt o. l. — og med den Side udad brugtes det ved glædelige Begivenheder. Et ejendommeligt og morsomt Træk til Belysning af Bondens Psykologi. Man kunde ogsaa bruge store *Slængkaaber*, der foroven yderligere havde et Slag, af Hvergarn; de havde ingen Ærmer, kun Ærnehuller, hvortil dog kunde hænge et enkelt løst Ærme (Fig. 15).

Tilsvarende nævnes for Mændenes Vedkommende dels et kort Slag, dels store Slængkapper med flere Slag, dels en „Kavaj“, der oftest blot bestod af en Faareskindspels uden Overtræk med det lodne indad. Det var dog kun de gifte Mænd, der fløttede sig paa den Maade, de unge nøjedes med et stort Halstørklæde og et Par Bælgyanter.

I Regnvejr kunde baade Mænd og Kvinder bruge den gamle, store Bomuldsparyply med Fiskbensstiver. Udenfor

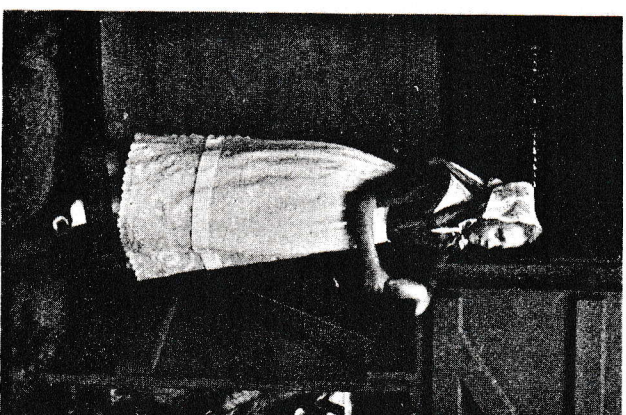

Fig. 14. Ung Pige i Konfirmationsdragt. (Holbæk Museum. Af J. S. Møller: Folkedragten).

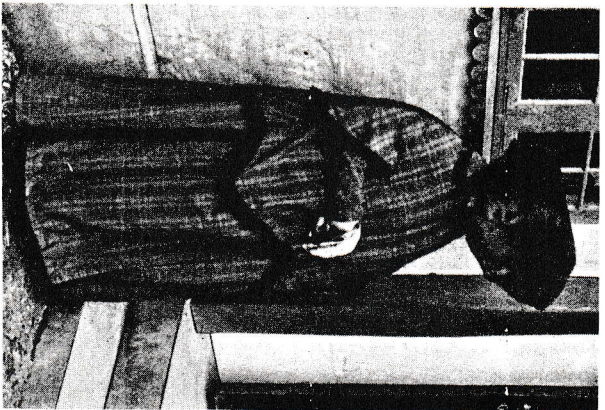

Fig. 15. Kvinde i Stænguldræ og med Kyse.
(Stenstrup Museum. Af J. S. Møller: Folkedragtøi).

begyndte at optage visse mindre Enkeltheder i de stadigt skiftende Moder, Enkeltheder, der navnlig viser sig i Etrernes Form og Snit som i Kjølelivets Snit. Den tidligere yndede skarpe Rynkning af Nederdelen, der stammede fra Renæssancens Dage, forsvandt snart helt. Man blev dog ved til det sidste at bruge hjemmegjorte Stoffer, men Farverne blev efterhaanden mindre livlige, mindre klare, mere af-dæmpede.

Det vilde her føre for vidt at gaa dybere ind paa Enkeltheder i Dragterne. Men i al Almindelighed kan det siges, at Kvinderne paa de Egne, her er Tale om, aldrig optog de paagældende Moderetninger i deres Helhed eller Udprægethed, altid underordnedes de i udpræget Grad Bondekvindernes eget almindelige og berettigede Krav til Skønhed og til det praktiske som til det økonomisk overkommelige. Ændringerne i deres Dragter har i det hele været mindre og er sket mere umærkeligt end for Mandsdragternes Vedkommende. De har, indtil vore Dage omtrent, været mindre Slaver

Rosnaes brugte Kvinderne ogsaa en vældig Kyse, der sad udenpaa Huen (Fig. 15).

De her beskrevne ældre Dragtmoder har i sine Enkeltheder Træk af flere Købstadsmoder; nogle Enkeltheder viser tilbage til Renæssancens Dage, andre til Midten af det 17. Aarh., atter andre til første Halvdel af det 18. Aarh.

Den yngre Folkedragt er afgjort væsentligst præget af Empiremoderne i Begyndelsen af det 19. Aarh., men de viser i udpræget Grad, at Kvinderne nu

af Moderne end Mændene, nu turde Forholdet være det omvendte!

Om Børnens Beklædning bør ogsaa siges lidt. Indtil 5—8 Aars Alderen var Piger og Drengene ens klædt — i en "Støjkjole" af Vadmel eller Hvergarn, syet i Klokkelform. Drengene bar ikke Bukser. Alle bar Hue af Snit som de Voksnes. Der er herved den Pudsighed at tilføje, at man, da *Drægtlerne* var ens, nok kunde have Brug for let at skelne Dreng fra Pige; derfor havde Drengene en Roset af Tøj, ofte rødt, i Nakken, Pigeuen derimod her en Sløjfe. Dette gælder Egnen udenfor Røsnaes, thi her bestod Forskellen i, at Pigeuen havde et buefornet Fremspring i Panden, medens Drengens Forkant var lige. Efter 8 Aars Alderen var Børnene klædt helt som de voksne.

Folkedragterne i Holbæk Amt fortæller os meget om Bondalmuens Dygtighed og gode Smag i "gamle Dage"; de giver os ogsaa Antydninger om Karakterforskelligheder hos de enkelte Egnes Befolkning. Den, der ser paa dem nu om Dage, og de kan kun ses i Museerne, med forstaaende Øjne og opladte Sind, kan maaske føle et Savn, kunde maaske ønske sig noget af det gamle tilbage. Men — forbi er forbi! Udviklingen, der fører baade godt og ondt med sig, lader sig nu en Gang ikke standse, den følger sine egne, ubønhørlige Love, der bundet dybt i Menneskers Sind.*)

*) De, der maatte ønske at sætte sig yderligere ind i Folkedragternes Udseende og Historie her i Amtet, kan henvises til J. S. Møller: Folkedragter i Nordvestsjælland, deres Forhold til Folkedragterne i det øvrige Sjælland og til de skiftende Moder. Med 155 Ill. i Teksten og 12 Plancher i Farveillustration. 1926. Schönbergs Forlag. (Danmarks Folkeminder Nr. 34).